

3. Ильин Н. П. Дух как союзник души / Н. П. Ильин // Философская культура. — 2005. — № 2. — Режим доступа : <http://www.hrono.ru/proekty/metafizik/fk202.html>. — Назва з екрана.
4. Кондаков И. М. Лев Михайлович Лопатин. Психолог сверхчувственных миров / И. М. Кондаков // Выдающиеся психологи Москвы [под ред. В. В. Рубцова, М. Г. Ярошевского]. — М. : Психол. ин-т РАО ; Международный образовательный и психол. колледж, 1997. — С. 65–78.
5. Лопатин Л. М. Аксиомы философии / Л. М. Лопатин // Аксиомы философии : Избранные статьи / [сост., подгот. текста, вступ. ст. и прим. И. В. Борисовой]. — М. : РОССПЭН, 1996. — С. 315–329.
6. Лопатин Л. М. Курс психологии / Л. М. Лопатин. — М. : Типо-литогр. Ю. Венера, 1903. — 342 с.
7. Лопатин Л. М. Положительные задачи философии. Ч. 2 : Закон причинной связи как основа умозрительного знания действительности / Л. М. Лопатин. — М. : Тип. Э. Лиснера и Ю. Романа, 1891. — 391 с.
8. Лопатин Л. М. Понятие о душе по данным внутреннего опыта / Л. М. Лопатин // Аксиомы философии : Избранные статьи / [сост., подгот. текста, вступ. ст. и прим. И. В. Борисовой]. — М. : РОССПЭН, 1996. — С. 174–202.
9. Лопатин Л. М. Спиритуализм как психологическая гипотеза / Л. М. Лопатин // Вопросы философии и психологии. — 1897. — Кн. 38. — С. 486–534.
10. Лопатин Л. М. Теоретические основы сознательной нравственной жизни / Л. М. Лопатин // Аксиомы философии : Избранные статьи. — М. : РОССПЭН, 1996. — С. 84–124.
11. Лопатин Л. М. Типические системы философии / Л. М. Лопатин // Там само. — С. 330–355.
12. Торнуев А. С. Философская антропология Л. М. Лопатина: дис. ... канд. филос. наук : спец. 09.00.13 / Торнуев Алексей Сергеевич. — СПб., 2005. — 148 с.
13. Трубецкой Е. Н. Москва в конце восьмидесятых и в начале девяностых годов. Лопатинский кружок / Е. Н. Трубецкой // Аксиомы философии : Избранные статьи / [сост., подгот. текста, вступ. ст. и прим. И. В. Борисовой]. — М. : РОССПЭН, 1996. — С. 455–463.

O. Zherybor

INTERPRETATION OF THE CONCEPT OF SOUL IN LEV LOPATIN'S PHILOSOPHY

The article deals with the problem of the soul in the philosophy of the famous Russian philosopher of the late XIX — early XX century Lev Lopatin.

Keywords: spiritualism, soul, spirit, phenomenon, substance, time, action, activity, immortality of soul.

Матеріал надійшов 10.02.2013 р.

УДК 165.741+159.9.019(73)“19”

Самчук В. А.

ІНТЕРАКТИВНА ТЕОРІЯ САМОСТІ У ФІЛОСОФІЇ ДЖОРДЖА МІДА

У статті розглянуто ключові елементи теорії самості американського філософа-прагматиста та соціального психолога першої третини XX ст. Джорджа Міда. Також досліджено історико-філософський контекст виникнення цієї теорії та її впливи на подальшу філософію.

Ключові слова: теорія самості Дж. Міда, соціальна філософія, прагматизм, інтерсуб'єктивність, соціальний біхевіоризм, символічний інтеракціонізм, жест, рольова теорія самості, узагальнений інший.

Вчення Джорджа Міда, видатного американського філософа, який зробив значний внесок у соціальну філософію, філософію прагматизму, соціальну психологію, на сьогодні залишається ще мало дослідженим з точки зору його значного історико-філософського та міждисциплінар-

ного потенціалу. Стаття має за мету здійснити один із перших кроків у напрямку виокремлення й дослідницької конкретизації історико-філософської проблематики у творах Дж. Міда. Йдеться про те, що філософські здобутки Дж. Міда мають потужне історико-філософське

підгрунтя, яке не тільки передувало формуванню його засадничих ідей, а й супроводжувало динаміку змін у їхньому змісті та функціонуванні впродовж усього творчого шляху американського філософа. Крім того, автор статті прагнув звернути увагу на те, що філософія Дж. Міда в усіх своїх аспектах, особливо філософсько-прагматичному й соціально-філософському, не лише впливає з найзначніших філософій XIX — початку XX ст., а й стає родючим ґрунтом для розвитку та збагачення спектру сучасних теорій, що стосуються проблематики соціальної комунікації, адже остання продовжує бути актуальною і в другій половині XX та на початку XXI ст.

У центрі дослідницької уваги перебуває теорія самості, яка є достатньо репрезентативною не тільки з точки зору філософсько-прагматичного потенціалу творчості Дж. Міда, а й частково її історико-філософських витоків та подальших афіліацій. До комплексу цих афіліацій автор статті відносить також докладення дослідницьких зусиль для повноцінного залучення північноамериканського філософського спадку до інтелектуального простору сучасної України, його подальшої динаміки та урізноманітнення.

Переважну більшість праць Дж. Міда опубліковано у професійних виданнях — соціологічних часописах. Вже по смерті автора виходить у світ чотири томне видання його творів. До першого тому увійшла остання з написаних робіт — “The Philosophy of the Present”. Найбільш рання робота, “Mind, Self, and Society”, була видана по тому, у другому томі (зібрання студентських конспектів з курсу соціальної психології, який Дж. Мід викладав у Чиказькому університеті впродовж 1900–1931 рр.). Наступний том містить історико-філософську розвідку “Movements of Thought in the Nineteenth Century” (лекційний матеріал до відповідного курсу). І останній, четвертий том, був виданий у 1938 р., ключовою працею якого є “The Philosophy of the Act”. Окрім того, важливим етапом на шляху до інтенсифікації ефективної рецепції творчого здобутку Дж. Міда та індикатором інтересу до його праць з боку вітчизняної гуманітарної спільноти стала публікація перекладу ключової праці мислителя «Дух, самість і суспільство. З точки зору соціального біхевіориста» Українським центром духовної культури у 2000 р. Через деяку суперечливість і неусталеність термінології в межах вже реалізованого перекладацького проекту ми спиратимемося переважно саме на оригінальний, англомовний варіант.

Змістовно й ідейно першою слід визнати працю, яка лягла в основу цієї публікації — “Mind,

Self, and Society”. Її смислові конститутивні елементи є тим інтелектуальним тлом, символічним центром, навколо якого обертається решта теоретичних напрацювань Дж. Міда (теорія вчинку й теорія темпоральності доповнюють і угрунтують теорію самості).

Вже першопочаткова рецепція творчості, максимально наближена до автентичного соціально-інтелектуального тла, в якому жив і творив Дж. Мід, здійснена у 1930-ті рр. північноамериканськими колегами і сучасниками автора, представляє досить широкий горизонт можливих контекстів тлумачень, які стосуються як походження окремих концепцій, так і загальної логіки дослідницької програми Дж. Міда. Розширений діапазон цих інтерпретацій формує творчі передумови для кращого розуміння й подальшого викладення досліджуваної теорії.

Творчість Дж. Міда можна вважати близькою до класичного американського прагматизму не лише з огляду на особисті тісні контакти з Джоном Дьюї та Вільямом Джеймсом, а й у контексті самої структури його вчення, де активність є вузловим смисловим пунктом. Між Дж. Дьюї та Дж. Мідом існувала плідна інтелектуальна співпраця, що приносила взаємну користь. Дж. Дьюї вказує, що його вчення в певних аспектах є похідним розвитком поглядів колеги та наголошує на тому, що теорія Дж. Міда прямує своїм власним шляхом [3]. Дьюї імпонувало те, що в постійному охопленні нових сфер досвіду формувалися нові ідеї, які зумовлювали потребу в узгодженні оновлених, а підчас і змінених, різних компонентів системи як цілого.

Христофер Біттнер, один із інтерпретаторів філософії Дж. Міда, підставово характеризує його інтелектуальні надбання як впливове явище в історії американської соціологічної думки. Цей вплив є тривалим і значним як за індексом цитувань, так і за сприйняттям поглядів на природу функціонування свідомості. Самість описана Дж. Мідом крізь специфічну теорію фізичного. Тут «фізичне» — наслідок синтетичної активності розуму, когнітивний акт, ментальна конструкція, яка породжує «вмістилище» для себе й існує як сприйняте — є стиснутим актом свідомості (картина світу трактується як поле інтелектуально-чуттєвої реальності, яку свідомість покладає як підручну собі). Розумність — як і у В. Джеймса та Дж. Дьюї — функціональна, спрямована на ціль та водночас залежна від неї структура, що слугує інструментом для пристосування індивіда до середовища та, зрештою, і його формування. Ідеї в межах свідомості є продуктивними засобами, функціонально навантаже-

ними утвореннями, скороченими схемами упорядкування хаотичного чуттєвого. Задля його адекватного сприйняття вчення Дж. Міда, стверджує цей дослідник, слід розташувати поза оптикою суперечки матеріального-ідеального: безпосередній досвід існує як «нейтральне дещо», в якому зміст виявляється невід'ємним від процесу його усвідомлення. У цьому тлумаченні досвіду виразно оприявнюються філософсько-прагматичні підходи із властивим їм ухилом до ігнорування суб'єктно-об'єктного дуалізму у розгортанні пізнавально-практичного процесу. Разом з тим в історико-філософському плані теорія Дж. Міда, на думку Х. Бітнера, є спорідненою з Кантовим схопленням стану справ [2, с. 6–7]. Перетин з Гегелем вбачається в принциповій активності форми. Такого роду тлумачення зумовлюють деяку складність підходу до Мідових напрацювань, адже автор мислить у традиції післякантового ідеалізму, проте підходить до розумності як до чогось суто емпірично спостережуваного в світі [4]. Наприклад, внутрішнє співвідношення «Я» і «Мене» в межах активності свідомості важко схоплюване, бо є безперестанним діалектичним перебігом.

Томас Сміт вказує на широке концептуальне тло, на яке спирається Дж. Мід. Інтелектуальну насагу автор теорії соціального біхевіоризму значною мірою віднайшов у теологічному гегелівському мотиві сутнісної причетності людини до універсальної, розумної душі світу [8]. Окрім ідей Гегеля, Дж. Мід вважав вартими уважного осмислення підходи Карла Маркса та Чарльза Дарвіна до еволюційних процесів. На його думку, усі троє автономізували телеологію становлення, унезалежнивши її від людської свідомісної активності. Дж. Мід писав з метою теоретичної легітимації впливового характеру людської самості щодо світу, поведінки, думки, активності. Ще двома можливими джерелами концепцій Дж. Міда Т. Сміт називає запропоноване Адамом Смітом поняття часткового діяча (як близьке до узагальненого іншого) та поняття несвідомого керівного Зигмунда Фрейда. У цьому контексті Дж. Мід враховує, що розумність вже пронизана організованими структурами. Ці структури значною мірою передвизначають спосіб даності досвідів, які спочатку можуть видатися нічим не опосередкованими.

Враховуючи наведені вище інтерпретації, а також спираючись на певний обсяг власних історико-філософських напрацювань, автор цієї статті вважає за необхідне винести на передній план дослідження той аспект теорії самості Дж. Міда, який найтісніше пов'язаний із тлума-

ченням історичного процесу у різних його проявах. Йдеться про обґрунтування погляду на природу людської розумності як утворення, що суцільно конституїроване соціально-історичним процесом. У руслі цього обґрунтування стверджується, що мова, панівною формою якої є мовний жест, виявляється повноцінним механізмом, який зумовлює постання такого структурного утворення. Соціальний біхевіоризм Дж. Міда у тлумаченні соціальності змістовно спирається на структури спостережуваної поведінки, визнає їх такими досвідними блоками, на основі опрацювання яких можуть бути зроблені вкрай необхідні теоретичні узагальнення [7, с. 2].

Дж. Мід розглядає позицію, що обґрунтовує онтологічну вторинність усупільнення по відношенню до постання розумності як у принциповому сенсі парадоксальну: ми утверджуємо процес еволюційного розвитку раціональних спроможностей в межах суспільства, проте генезу суспільності виводимо із неугрунтованої розумності. В межах цього дослідження ми маємо справу з інтелектуально послідовною аналітикою співвідношення розумності та суспільності. Якщо ці структури переважно ініційовані соціальним процесом, то адекватнішою спробою опису стану справ було б визнання онтологічної першості усупільнення щодо них.

Соціальний біхевіоризм Дж. Міда акцентує на тому, що досвід індивіда найкраще простежується крізь його поведінку, спостережувану з перспективи оточення [7, с. 2]. Проте варто наголосити на деяких принципових розбіжностях у підходах ригоричного біхевіоризму Джона Вотсона та соціальної версії цієї методичної настанови, запропонованої Джорджем Мідом: біхевіоризм у психології, за Дж. Вотсоном, ґрунтується на строго позитивістських засадах — працює з суто об'єктивними структурами явленої поведінки, викреслюючи з кола наукового інтересу внутрішній, інтроспективний простір досліджуваних об'єктів (і тварин, і людей) [7, с. 2]. Стратегія, яку обирає такий біхевіоризм, є стратегією редукції сутнісного опису і пояснення будь-яких досліджуваних явищ до проявів умовного, набутого рефлексу. Такі структури власне людського, як розумність чи свідомість, не просто не беруться до уваги як непридатні до адекватного опису строгою біхевіористською мовою, а відкидаються загалом (запереченим є саме їх значимо проявлене існування).

Дж. Мід, натомість, наголошує на значному пояснювально-описовому потенціалі біхевіоризму і в таких, дещо «чужих» йому царинах: відкидання Дж. Вотсоном свідомості як значимого

предмета дослідження спирається на хибне припущення про можливість ігнорування індивідуальної розумності як слабо функціонально проявленої. Символічний інтеракціонізм Дж. Міда виходить із протилежного і значно більш психологічно ангажованого припущення про присутність і значну вагу дієвих проявів свідомості [7, с. 10].

Доповненням і ускладненням структури стимулу-реакції, на який звертає увагу Дж. Мід, є її селективність й вихідна інтерпретованість. Стимул, часто ототожнений з сумою чуттєвого подразнення, не є даністю, адекватно спостережуваною лише іззовні. Взавши до уваги присутність суб'єкта, який реагує на подразнення, ми помітимо, що важливим критерієм його реакції на стан справ є не стільки повне, скільки часткове врахування аспектів чуттєвого враження. Носій свідомості мовно оформлює ту частину подразнення, яка вимагає його дій. Згідно з Дж. Мідом, людська розумна селективність повсякчасно присутня як здатність до оформлюючого тлумачення стимулу. Стимул, таким чином, існує як сутнісно інтерактивне утворення. Вагомими чинниками інтерпретації стимулу у відповідному реагуванні є телеологічні. Наші потреби та ціннісні мотиваційні структури принципово визнаються впливовими конститутивними елементами реакції на світ.

Тож центральним механізмом, що формує самість, розумність, є мова. В ній реалізовано спроможність до інтерсуб'єктивного означування й, відповідно, комунікативна функція. Базовою формою комунікації визнана жести́ва взаємодія. Жест — те, що у знаковий спосіб видає, виявляє інтенцію його автора і викликає у співучасника комунікації адекватну зворотну реакцію. Будь-який соціальний акт розглядається як комунікативний, жести́вий (генетично і формально). Оскільки соціальне середовище є полем взаємоузгодження активностей живих істот, а об'єктивність формується внаслідок комунікативного інтерсуб'єктивного узгодження, то логічно, що об'єктивне тлумачиться як предмет порозуміння, спільний простір взаємодії.

Конкретніше, Дж. Мід вказує саме на звуковий жест як на фундамент людської комунікації. Ця теза впливає з того, що критерієм дійсної інтерсуб'єктивності є «спростережуваність» значення звукового жесту: обидва комуніканти повинні мати рівну міру доступу до споглядання істиннісного моменту в їхній взаємодії. Звуковий жест є проявленим однаково і для адресата, і для адресанта — на противагу видимій складовій нашої жестикуляції. Тож саме на

основі звукового жесту може бути розбудована об'єктивність як співдійсність.

Некласичний біхевіоризм Дж. Міда працює з потужним, накопиченим емпіричною психологією та фізіологією масивом матеріалу — принципово включає до розгляду соціально-філософської проблематики психосоматичні риси людської конституції, котрі стають для такого міркування апіорними принципами для власної розбудови та пробним каменем для перевірки наслідків своїх творчих здобутків. Для реалізації такого синтезу гуманітарного, соціального знання зі здобутками «точних» наук існує еволюційна парадигма: звідси — орієнтація на динамічність досліджуваних систем, утвердження принципової ролі суто органічної складової.

У цьому ключі розгортається аналітика темпоральної проблематики в структурі самості. Для соціального еволюціонізму Дж. Міда минуле є формотворчим щодо теперішнього, а тому має зберігати свою актуальну, впливову, результативну присутність у ньому. Сенситивна частина тіла людини дає найбезпосередніший досвід реального стану справ, проте для специфічно людського ефективного активізму лише цього виміру для повноцінної інтерпретації дійсності замало. У цій ланці дослідник звертається до складних функцій центральної нервової системи: ціле реального досвіду полягає в постійній співпраці елементів організму, зокрема, сенситивне враження миттєвості повсякчасно накладається на складну, наділену пам'яттю структуру звітів із досвідів реакцій на стимули. Таким чином, теоретично запитувана реальна присутність минулого міститься в функціональних елементах механізмів адаптаційного ускладнення [7, с. 116].

Маніфестація свідомості відбувається у розриві перебігу. Тут наша розумність демонструє власну адаптивну потенцію крізь реакцію на інноваційну ситуацію. Інноваційність полягає в індикації нового значення (нових значень) в межах нового досвіду. Присутність минулого як темпорального виміру, очевидно, ідентифікує новизну крізь її контраст із вже нагромадженим досвідом, тому нове існує у певному відношенні до спроможностей, набутих шляхом аналітики стимулів-реакцій попередніх перебігів. Свідомість наділена механізмом реалізації континуальності в активності організму. Нове, проблематичне, співвіднесене з минулими досвідами діяльностей, має принципову спрямованість у майбутнє: значний масив функціональності свідомості пов'язаний з описаною нами селективною здатністю, яка полягає у швидкій орієнтації в межах нагромадженого досвіду з метою його реактуалі-

зації. Орієнтація на майбутнє у спектрі селективних спроможностей є ланкою, яка синтезує соціально-філософські й філософсько-прагматичні міркування Дж. Міда.

Суб'єкт у соціальному світі є єдиним і унікальним саме в такому сенсі утворенням, що визнає себе як об'єкт. Необхідність такого специфічного усвідомлення себе дослідник означає в такий спосіб: «Індивідуальний організм, очевидно, є сутнісним і важливим фактом чи конститутивним елементом емпіричної ситуації, в якій він діє; без урахування власної об'єктивної присутності як такої він не може діяти розумно чи раціонально» [7, с. 116]. Індивіди в соціальній системі, взятій крізь призму біхевіористичної методології, є, перш за все, діями, вплетеними у структуру, складену множиною подібних (як діячів, акторів) істот. Інші є наданими конкретній самості як, в певному сенсі, тотожні їй об'єкти — йдеться, насамперед, про подібність функціональних адаптивних характеристик. Тому власну природу самість сприймає переважно як природу сприйманого іншими об'єкта (фактично ми наділені спроможністю «дивитися на себе очима інших»). Тож об'єктивна наданість собі є в принциповому сенсі інтерактивною. Реальний інтерсуб'єктивний досвід індивіда є уможливленим засобом такої самооб'єктивуючої референції, здійсненої за рахунок усвідомлюваної співприсутності з іншими в межах мовно означеного простору соціального середовища.

Механізмом, що забезпечує фактичну присутність відносно ефективної суспільної узгодженості, є здатність до сприйняття ролей. За модель для аналізу і послідовної концептуалізації цієї спроможності Дж. Мід бере історичний вимір ігрового становлення особистості як свідомої соціально адаптованої істоти. У межах ігрових моделей соціалізації дитина натрапляє на феномен іншого й усвідомлює його конститутивну роль щодо власної рольової самості. Інтенсивність і характер цього принципового усвідомлення різняться в ситуаціях дитячої та організованої гри. Інший в дитячій грі присутній лише як інший учасник гри у конкретній ситуації взаємодії. Інший в ситуації організованої гри є частково персоніфікованою абстрактною множиною соціальних агентів зі специфічно притаманною їм інтерактивною мережею відносин. Ускладнена соціалізація у переході від дитячої до організованої постає як напрацьована здатність до інтелектуальної роботи з абстрактними структурами. Таке специфічно окреслене інше Дж. Мід у праці “Mind, Self, and Society” називає узагальненим іншим [7, с. 154].

Участь в організованих іграх стає у генезі самості ключовим етапом — саме тут विकристалізовується індивідуальна неповторність (дитяча гра передбачає «злиття» гравця з тим рольовим утворенням, характеристики якого він перебирає на себе): індивідуальність існує поряд із функціональним ігровим обов'язком. Такий ігровий перебіг відбувається як певне відчуження: ігрові ролі не накладаються на унікальну внутрішню природу самості [5, с. 29], а переозначають її на часовий проміжок гри — самість «вдягає маску» гравця і про цю «маску» пам'ятає. Тому адекватна соціальна участь здійснюється на основі усвідомлення зовнішнього соціального досвіду.

Самість крізь розумність та свідому селекцію працює над здійсненням максимально ефективної адаптації власної унікальності до динамічного соціального утворення. Серйозність й увага (інструменти аналітики [5, с. 31]) до реального соціального процесу є тими режимами свідомісної налаштованості, які сприяють якісній, повноцінній відрефлексованій селекції впливових чинників, а тому й еволюційній адаптації у межах суспільства.

Підсумовуючи результати дослідження, можна констатувати, що в межах аналізованої теорії Дж. Міда самість існує як база даних власних поведінкових напрацювань (пам'ятає умови діяльності, спектри можливих поведінкових курсів, обрані курси, звіти щодо їхньої ефективності). Проте аналогізуючий відбір, видозміна, доопрацювання, ініціація [5, с. 31] нових поведінкових схем — також повноваження самості. Однією із засад, що сприяють, забезпечують механізм реалізації цих спроможностей, є наявність відповідної внутрішньої, функціональної структури свідомості: інтерактивного утворення, в якому, з одного боку, існують тісно пов'язані системи сприйняття сенситивного тла і співставлення його з цільовою налаштованістю організму, а з іншого — досвідом як структурованою множиною окремих, соціально об'єктивованих поведінково значимих смислових утворень. У теорії Дж. Міда в першому випадку йдеться про трансцендентальне, орієнтоване через дійсність на майбутнє «Я» (яке існує як сутнісно необ'єктивоване дещо, проявлене присутністю у свідомості науковця як засада дійсної людської функціональності), а в другому — про мовно оформлене емпіричне «Мене».

Теорія самості Дж. Міда демонструє виразні й переконливі елементи філософсько-прагматичного тлумачення раціональності, орієнтованої на практично-ефективне досягнення присут-

ності її носія у світі як соціально-конкретному середовищі. Людина є джерелом розумної суспільної активності, а тому додатковою принциповою рисою раціональності виявиться здатність пояснити контексти діяльності, визначити її причину, мету. У теорії Міда значну увагу зосереджено на описі експлікованих форм поведінки індивідів у межах певних суспільних утворень. Такий підхід невіддільний від актуальної гуманізованої настанови на невідчуженість у спілкуванні: самість бере інші самості як радикально і принципово подібні до себе — такою є практично ефективна засада можливості порозуміння у соціальній взаємодії. Оскільки динамічність та

інтерактивність різних рівнів у розбудові самої є важливою призмою філософського виднокола, реалізованого Дж. Мідом у його працях, є підстави для висновку про філософську актуальність викладених у цих працях ідей, зокрема тих, які повертають проблематику сучасних комунікативних процесів у прагматичне русло. Йдеться, зокрема, про конструювання людської взаємодії як розумного, практично ефективного оформлення комунікації на засадах відкритості та сприйнятливості до впливів різноманітних соціальних середовищ у сучасну епоху, коли інтенсивність наростання значимості інтерактивних цілостей існує як стійка тенденція.

Список літератури

1. Мід Дж. Г. Дух, самість і суспільство. З точки зору соціального біхевіориста / Дж. Г. Мід ; [пер. з англ. та передм. Т. Корпала]. — К. : Український центр духовної культури, 2000. — 416 с.
2. Bittner C. J. G. H. Mead's Social Concept of the Self / Christopher J. Bittner // *Sociology and Social Research*. — 1931. — No 16. — P. 6–22.
3. Dewey J. George Herbert Mead / John Dewey // *Journal of Philosophy*. — 1931. — No 28. — P. 309–314.
4. Kantor J. R. Review of Mind Self and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist / Jacob R. Kantor // *International Journal of Ethics*. — 1935. — No 45. — P. 459–461.
5. Lichtman R. George Herbert Mead's Theory of the Self / Raymond Meyer Lichtman // *McMaster University, Hamilton, Ontario*, 1970. — 134 p.
6. McGilvary E. B. Review of The Philosophy of the Present by G. H. Mead / Evander B. McGilvary // *International Journal of Ethics*. — 1933. — No 43. — P. 345–349.
7. Mead G. H. Mind, Self, and Society from the Perspective of a Social Behaviorist / George H. Mead ; [ed. by Charles W. Morris]. — Chicago : University of Chicago, 1934. — 390 p.
8. Smith T. V. The Social Philosophy of George Herbert Mead / Thomas V. Smith // *American Journal of Sociology*. — 1931. — Vol. 37. — P. 368–383.
9. Tonness A. A Notation on the Problem of the Past — with especial reference to George Herbert Head / Alfred Tonness // *Journal of Philosophy*. — 1933. — P. 599–606.
10. Wallis W. D. Review of Mind Self and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist / Wilson D. Wallis // *International Journal of Ethics*. — 1935. — N 45. — P. 456–459.

V. Samchuk

INTERACTIVE THEORY OF THE SELF IN THE SOCIAL PHILOSOPHY OF GEORGE MEAD

The article presents a review of the key elements of the theory of the Self of George Mead, an American philosopher and social psychologist of the first third of the XX century. Also, wider context of this theory from the standpoint of History of Philosophy is being examined together with its influence on the subsequent philosophy.

Keywords: theory of the Self of G. Mead, social philosophy, pragmatism, intersubjectivity, social behaviorism, symbolic interactionism, gesture, role-taking theory of the self, generalized other.

Матеріал надійшов 10.02.2013 р.